

УДК 329.614:614.885(477.86) "1944/1949"

ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПІЛЬНОГО УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА НА ТЕРИТОРІЇ СТАНІСЛАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1940-х рр.

Лілія БУРАЧОК

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра всесвітньої історії,
вул. Шевченка, 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна
e-mail: liliia.burachok@pnu.edu.ua
DOI: 10.15330/gal.36.101-113
ORCID: 0000-0001-6266-4927*

Олег ОЛІЙНИК

*Івано-Франківський краєзнавчий музей,
вул. Галицька, 4а, 76018, Івано-Франківськ, Україна
e-mail: oleg93hist@meta.ua
DOI: 10.15330/gal.36.101-113
ORCID: 0000-0001-5612-7236*

У статті висвітлено функціонування підпільного Українського Червоного Хреста. Проаналізовано головні напрямки роботи організації на теренах Прикарпаття. Охарактеризовано особливості процесу підготовки медичних кадрів у другій половині 1940-х рр.. Зокрема, розглянуто: чисельний склад слухачів курсів, їхня тривалість і населені пункти в околицях яких найчастіше проводилось навчання учасниць Червоного Хреста. Проаналізовано головні шляхи забезпечення організації ліками та медичним інвентарем на території Станіславської області. Висвітлено спроби підпільного Червоного Хреста організувати надання допомоги родичам репресованих учасників підпілля. Охарактеризовано історичні умови в яких функціонувало товариство. Розглянуто структуру Червоного Хреста в області та його керівний склад. Висвітлено взаємодію організації з місцевим населенням. Проаналізовано діяльність радянських каральних структур проти учасників товариства. Охарактеризовано процес ліквідації відділів підпільного Українського Червоного Хреста на землях Прикарпаття.

Ключові слова: Підпільний Український Червоний Хрест, Організація Українських Націоналістів, Українська Повстанська Армія, Прикарпаття, Станіславська область, радянські каральні органи.

Метою роботи є провести всебічне та об'єктивне висвітлення діяльності підпільного Українського Червоного Хреста на території Станіславської області у другій половині 1940-х рр. Розглянути історичні умови в яких функціонувала досліджувана структура, проаналізувати головні напрямки роботи цієї організації та охарактеризувати взаємодію Червоного Хреста з місцевим населенням.

Розглядаючи висвітлення проблеми в науковій літературі, варто відзначити те, що попри наявність цілого ряду досліджень, в яких розглянуто діяльність Українського Червоного Хреста (УЧХ), більшість із них висвітлюють роботу протягом всього існування організації та у значно ширших географічних рамках. Серед публікацій, в яких фрагментарно охарактеризована діяльність УЧХ другої половини 1944 р., слід відзначити праці М.А. Срібної "Підпільний Український Червоний Хрест у загонах Української Повстанської Армії в роки Другої світової війни"¹ та В. Ільницького "Провід ОУН Карпатського Краю"². Такі дослідження дають можливість зрозуміти структуру та принципи роботи організації та співставити їх з локальними особливос-

¹ Срібна М. А. Підпільний Український Червоний Хрест у загонах Української Повстанської Армії в роки Другої світової війни. *Історія і біографістика. Електронне наукове фахове видання – міжвідомчий тематичний збірник.* 2011. № 4. URL: http://inb.dnsgb.com.ua/2011-4/11_srigna.pdf.

² Ільницький В. Провід ОУН Карпатського Краю. *Літонис УПА. Серія "Події і люди". Кн. 21.* URL: http://shron2.chtyvo.org.ua/Litopys_UPA/Seriia_Podii_i_liudy_Knyha_21_Ilnytskyi_V_Provid_OUN_Karpatskoho_kraiu.pdf.

тями функціонування Червоного Хреста в межах Станіславської області. Цілий ряд публікацій присвячені окремим визначними представницями УЧХ. Серед них праці Л. Онишко присвячені діяльності очільниць УЧХ – К. Зарицької і Г. Дидик: “Нам сонце всміхалось крізь ржавії грати. Катерина Зарицька в українському національному русі”³, “Галина Дидик – учасниця визвольних змагань 1940-х років”⁴. У свою чергу, у статті М. Гавришко “Лицарка Бронзового Хреста Заслуги УПА: до 100 річчя з дня народження Юлії Ганушак” крізь призму діяльності очільниці Червоного Хреста на Станіславщині Юлії Ганушак висвітлено функціонування керівних структур УЧХ на теренах Станіславщини⁵. Специфіка діяльності підпільного Червоного Хреста у Станіславській області фрагментарно висвітлюється і у статті Л.Б. Федик “Форми участі жінок у національно-визвольному русі ОУН-УПА на території Станіславської області в 1941–1956 рр.”⁶. Досліджувана проблема порушується також в дисертаційній роботі Н. Розлуцького “Боротьба радянського режиму проти Українського національно-визвольного руху на території Станіславської області (1944–1956 рр.): військовий аспект”⁷.

Джерельну базу дослідження становлять матеріали ряду архівних кримінальних справ архіву Обласного Управління СБУ в Івано-Франківській області^{8, 9, 10}. Цінними не тільки для розгляду діяльності Червоного Хреста в даний період на території Станіславської області, а й для розуміння загальних історичних умов, в яких функціонувала вказана організація, є опубліковані джерела у трьох книгах другого тому праці “Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали” під редакцією М. Кугутяка^{11, 12, 13}. Спогади членів організації¹⁴ і учасників національно-визвольного руху та документи опубліковані в цілому ряді томів “Літопису УПА”^{15, 16}.

³ Онишко Л. Нам сонце всміхалось крізь ржавії грати. Катерина Зарицька в українському національному русі / відп. ред. П. Й. Потічний. Львів ; Торонто : Літопис УПА. Т. 8. 2007. 912 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Onyshko_Lesia/Biblioteka_Tom_08_Onyshk_Nam_sontse_vsmikhalos_kriz_rzhavii_graty_Kateryna_Zarytska_v_ukrainskomu/ (дата звернення: 17.05.2017).

⁴ Онишко Л. Галина Дидик – учасниця визвольних змагань. *Визвольний шлях*. Кн. 8. Річник 58. 2005. С. 66–74.

⁵ Гавришко М. Лицарка Бронзового Хреста Заслуги УПА : до 100 річчя з дня народження Юлії Ганушак. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2015. Спец. вип. 2. С. 314–32. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=dkz_2015_Spets.vip.2_31.

⁶ Форми участі жінок у національно-визвольному русі ОУН-УПА на території Станіславської області в 1941–1956 рр. *Сторінки історії*. 2015. Вип. 40. С. 138–148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sisi_2015_40_16.

⁷ Розлуцький Н. Боротьба радянського режиму проти Українського національно-визвольного руху на території Станіславської області (1944–1956 рр.) : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01. Івано-Франківськ, 2018. 294 с.

⁸ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 9427 П: Додатковий протокол допиту Дирди Ольги Іванівни від 22 грудня 1945 р. Арк. 13.

⁹ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області, Спр. 6622 П: Протокол допиту Матейко Марії Михайлівни від 25 квітня 1945 р. Арк. 21–23.

¹⁰ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області, Спр. 7047 П: Протокол допиту Радько Ольги Петрівни від 6 січня 1946 р. Арк. 13–14.

¹¹ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 1 (1939–1945). Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2009. 600 с.

¹² Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 2 (1945–1946). Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2010. 696 с.

¹³ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 3 (1947–1957 рр.). Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2011. 768 с.

¹⁴ Андрусак Є. Спогади. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. 128 с.

¹⁵ Літопис Української Повстанської Армії / ред. М. Ріпецький. Торонто ; Львів, 2001. Т. 32 : Медична опіка в УПА. 581 с.

¹⁶ Літопис Української Повстанської Армії / ред. М. Ріпецький. Торонто ; Львів, 1992–1993. Т. 23 : Медична опіка в УПА. 478 с.

Адміністративно-територіальні кордони Станіславської області у 1944–1956 рр. співпадали із теперішніми межами Івано-Франківської області, однак районний поділ протягом зазначеного періоду відрізнявся від теперішнього; область була поділена на 36 районів і два міста обласного підпорядкування.

У перші місяці після повернення радянської влади організаційно-територіальна структура ОУН Станіславської області відповідала німецькому адміністративному поділу і містила такі ланки: станиця (відповідала приблизно одному селу) – підрайон (об'єднував 2–4 станиці) – район (об'єднував 3–4 підрайони) – повіт (відповідав німецькому повіту) – округ – область (охоплювала Станіславську область без Рогатинського повіту, який діяв у складі Бережанського округу Тернопільської області. З листопада 1944 р. відбувається реорганізація підпілля ОУН. Нова структура стала виглядати так: станиця – куш – район – надрайон – округ – край – Центр. Реорганізація в окремих районах (зокрема, на Коломийщині) затягнулася аж до весни 1945 р. Станіславська область була поділена між двома краями ОУН: Львівським та Карпатським. У складі Львівського краю діяв Рогатинський округ ОУН. Решта території Станіславщини увійшло в склад Карпатського краю ОУН¹⁷.

З просуванням лінії фронту та приходом радянської влади значних змін зазнає і робота підпільного Українського Червоного Хреста на цих землях. Розгортання репресивної діяльності радянських спецслужб на території краю, зростання чисельного складу національно-визвольного руху та кровопролитні бої викликали потребу в активізації медичної, санітарно-епідемічної та гуманітарної роботи Українського Червоного Хреста. В цей час з метою здійснення ефективного медичного забезпечення відділів УПА та місцевого населення в умовах боротьби з тоталітарним режимом відбувається переформатування організації¹⁸.

Зокрема, у зв'язку з наближенням фронту виникла потреба у переведенні через лінію фронту в Карпати численної кількості втікачів, що разом з вояками УПА здійснювали члени Червоного Хреста (переважно жінки). Про таку діяльність на Снятинщині у своїх спогадах згадувала Євгенія Андрусак¹⁹.

Через зміни у військово-стратегічній ситуації на території краю командування ОУН і УПА здійснювало заходи для активізації медичної, санітарно-епідемічної та гуманітарної роботи УЧХ. Так, згідно з наказом Ч. 2/44 До Теренових Проводів ОУН області: Станіслав, Дрогобич і Перемишль від 27 серпня 1944 р. передбачалось, що Червоний Хрест мав зайнятися: «а) організацією шпиталів у терені, б) змобілізуванням медичних і фармацевтичних кадрів, в) збиранням лікарств та приладдя, потрібних у шпиталях, г) в порозумінні із господарським референтом організує суспільну опіку для втікачів»²⁰.

Як наслідок, наприкінці 1944 р., було інтенсифіковано розпочатий ще в період нацистської окупації процес створення Червоним Хрестом шпиталів та організації курсів для медсестр²¹. Зокрема, лікар Т. Поліщук, який «був повітовим лікарем на три райони – Косівський, Кутський і Жаб'ївський провів три санітарні курси – перший у 1944 році в селі Голови Жаб'ївського [Верховинського] району – 26 дівчат; – другий у сусідньому селі Краснолі – 33

¹⁷ Розлуцький Н. Боротьба радянського режиму проти Українського національно-визвольного руху на території Станіславської області (1944–1956 рр.) : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01. Івано-Франківськ, 2018. С. 60, 76–77.

¹⁸ Олійник О. Діяльність підпільного українського Червоного Хреста в лавах УПА на території Галичини в другій половині 1940-х рр. *Наукові записки. Серія : Історичні науки*. Вип. 25. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 76–85. URL: https://www.cuspu.edu.ua/images/history/download/zbirnik/NZ_issue_25.pdf.

¹⁹ Андрусак Є. Спогади... С. 31.

²⁰ Наказ Ч. 2/44 До Теренових Проводів ОУН області : Станіслав, Дрогобич і Перемишль від 27 серпня 1944 р. *Електронний архів визвольного руху*. URL: <http://avr.org.ua/getPDFasFile.php/arhupa/hdasbu-13-0-372-3-016.pdf>.

²¹ Олійник О. Діяльність підпільного українського Червоного Хреста в лавах УПА на території Галичини в другій половині 1940-х рр. *Наукові записки. Серія : Історичні науки*. Вип. 25. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 76–85. URL: https://www.cuspu.edu.ua/images/history/download/zbirnik/NZ_issue_25.pdf.

дівчини (з трьох районів, по 11 дівчат з кожного); – третій у 1945 році в Космачі – 40 стрільців, для сотень Гуцульських куренів”. Катерина Гаврилів “Зелена” зазначала: ”... у січні 1945 року мене направили на хірургічні курси при Крайовому Проводі. Курси відбувалися в селі Дувки (Рогатинського району)...”²².

Як і в попередні роки, проводилось навчання санітарок УЧХ в Космачі. Зокрема, Ольга Радько під час допиту вказувала, що на початку січня 1945 р. завершила курси санітарок УЧХ, які впродовж 13 днів проходила разом з іншими 20 жінками в даному населеному пункті²³.

Слід відзначити той факт, що медичні курси, які проводились в даний період, досить сильно відрізнялися між собою за тривалістю і кількістю учасників²⁴. Лікар-вишкільник рефертури УЧХ Косівського повітового, після реорганізації – надрайонного проводу ОУН (1944–10.1945) – Дмитро Іванович Костащук “Поліщук”²⁵ проводив курс навчання для 33 санітарок тривалістю 25 днів²⁶. Ганна Василівна Майданська-Данилюк (“Астра”, “Одарка”)²⁷ вказувала, що провчилася два тижні на курсах санітарок, де отримала псевдо “Астра”²⁸.

В матеріалах допитів учасників ОУН та УПА є інформація про те, що Червоним Хрестом організовувались і ще менш масштабні, ніж вище згадані курси. Так, в протоколі допиту Марії Матейко (референт УЧХ у Городенківському районі) за 25 квітня 1945 р. вказується, що вона проходила десятиденні санітарні курси, на яких навчалось п’ять осіб²⁹. Ольга Дирда – “Десна”, “Оленка”, “Оришка”, референт УЧХ Товмацького (Глумацького) надрайонного проводу ОУН в 1944–1945 рр.) згадувала про ще п’ятьох осіб, які разом із нею здобували відповідні навички^{30, 31}.

Потреба в таких курсах була зумовлена тим, що в даний період все більше загострювалась проблема забезпечення фаховими медичними кадрами. Зокрема, Олексій Зелений (“Пастер”) зазначає: “Багато наших дипломованих лікарів, рятуючи себе і своїх дітей перед приходом советської армії, виїхало на захід...”

Брак медичного персоналу поповнився переважно випадковими лікарями, часто не українцями, а євреями, які рятувались в нашому підпіллі від німецьких репресій. Під час приходу советських військ лікарі-чужинці, що втікали з німецького полону, та лікарі-євреї мали дозвіл від радянського керівництва на легалізацію і покидали наше підпілля. Поодинокі лікарі-євреї залишалися в підпіллі добровільно і навіть гинули в боях як герої, рятуючи поранених вояків УПА при вимушених відступах. Я особисто знаю такі випадки, але вони поодинокі”³².

²² Літопис Української Повстанської Армії / ред. М. Ріпецький. Торонто ; Львів, 2001. Т. 32 : Медична опіка в УПА. С. 204–208, 428.

²³ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області, Спр. 7047 П: Протокол допиту Радько Ольги Петрівни від 6 січня 1946 р. Арк. 13–14.

²⁴ Олійник О. Діяльність підпільного українського Червоного Хреста в лавах УПА на території Галичини в другій половині 1940-х рр. *Наукові записки. Серія : Історичні науки*. Вип. 25. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 76–85. URL: https://www.cuspu.edu.ua/images/history/download/zbirnik/NZ_issue_25.pdf.

²⁵ Літопис УПА. Нова серія. Т. 25. : Коломийська округа ОУН: Документи і матеріали (1945–1952) / упоряд.: Д. Проданик, В. Гуменюк. Київ ; Торонто : Літопис УПА, 2015. С. 859.

²⁶ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 7432 П. Арк. 13.

²⁷ Літопис УПА. Нова серія. Т. 25. : Коломийська округа ОУН: Документи і матеріали (1945–1952) / упоряд.: Д. Проданик, В. Гуменюк. Київ ; Торонто : Літопис УПА, 2015. С. 868.

²⁸ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 8220 П: По звинуваченню Майданської Анни Василівни. Арк. 11.

²⁹ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області, Спр. 6622 П: Протокол допиту Матейко Марії Михайлівни від 25 квітня 1945 р. Арк. 21–23.

³⁰ Літопис УПА. Нова серія. Т. 22 : Станиславівська округа ОУН: Документи і матеріали 1945–1951 / упоряд.: Д. Проданик, С. Лесів. Київ ; Торонто : Літопис УПА, 2013. С. 1091.

³¹ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 6821 П: По звинуваченню Дирди Богдани Іванівни. Арк. 65.

³² Літопис Української Повстанської Армії / ред. М. Ріпецький. Торонто ; Львів, 2001. Т. 32 : Медична опіка в УПА. С. 153.

З другої половини 1944 р на землях краю з'явився і цілий ряд шпиталів УЧХ. Під керівництвом Галини Дидик було зорганізовано декілька підпільних лікарень, з яких на теренах Прикарпаття такі лікувальні заклади знаходились в селах Дибринів і Стратин Рогатинського району³³. З даного приводу Ольга Гросберг-Наконечна у своїх спогадах вказувала наступне: “У кожному районі ми утворювали медпункти. У Калуському – в Кадобні і Завадці, в лісі під Болевим, в Перегінському – у Ясені і в Сливках, у Войнилівському – в Томашівцях. За кожним медпунктом була закріплена медсестра... Крім медпунктів, ще були лікарні (шпитальки). Була одна гірська – на Магурі в Ясені. Вона виглядала, як колиба, – житло для пастухів на полонині. Важкопоранених ми відправили в лікарню у село Камінь”³⁴.

В умовах постійного протистояння комуністичному режимові представникам членам УЧХ часто доводилось надавати медичну допомогу і рядовим воякам УПА, і очільникам повстанського руху на теренах Станиславщини. Зокрема, Олексій Зеленюк серед проведених ним операцій детально описує операцію 14 січня 1945 р., коли разом з лікарем “Берестом” він оперував пораненого в руку полковнику Василя Андрусика (“Різуна”)³⁵. З матеріалів справи 12167 П відомо, що Марія Іванівна Гуцуляк (“Жданна”) “особисто сама надавала допомогу пораненим і хворим на інші хвороби воякам”. Так, наприклад, у лютому 1946 р. безпосередньо лікувала коменданта районної боївки СБ “Маєра” Ошудляка Івана Федоровича^{36, 37}.

Важливим елементом функціонування підпільного Червоного Хреста було забезпечення організації ліками та медичним інвентарем. На кінець 1944 р. медикаментів було достатньо. Ці припаси були зібрані та посортовані ще за німецької окупації³⁸. Проте, вочевидь, в окремо взятих місцевостях ситуація різнилась. Так, підполковник УПА Степан Фрасуляк “Хмель” вказував: “Під час переходу фронту пропали аптечні бази. Те, що залишилось, було нічим проти затребувань, які тоді заіснували. Число наших відділів збільшувалось, а неустанні бої помножували також число ранених...”. Він зазначав, що санітарна справа “по приході большевиків аж до кінця 1944 р. була дуже занедбана і треба було багато зусиль і праці, щоб її знов поставити на належний рівень”^{39, 40}.

Із часом, внаслідок жорстокого протистояння між ОУН і УПА та радянською тоталітарною системою дана проблема поставала все гостріше. Наприклад, Дмитро Костащук під час допиту 9 жовтня 1945 р. стверджував, що в розпорядженні Коломийського Окружного провуду ОУН на даний момент є один бункер в с. Космач, місцезнаходження якого він особисто знає, а всі решта бункери знищені органами НКВД⁴¹.

Це питання вирішували різними шляхами. Частину медикаментів, як і одяг та їжу, повстанцям постачало місцеве населення⁴². Ганна Майданська вказувала, що в її обов'язки як

³³ Онишко Л. Галина Дидик – учасниця визвольних змагань. *Визвольний шлях*. Кн. 8. Річник 58. 2005. С. 66–74.

³⁴ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 3 (1947–1957 рр.). Івано-Франківськ : КПФ “ЛПК”, 2011. С. 704.

³⁵ Літопис Української Повстанської Армії / ред. М. Ріпецький. Торонто ; Львів, 2001. Т. 32 : Медична опіка в УПА. С. 157–159.

³⁶ Архів Управління СБУ в Івано-Франківській області. Спр. 12167 П: По звинуваченню Гуцуляк Марії Іванівни. Арк. 19.

³⁷ Літопис УПА. Нова серія. Т. 25 : Коломийська округа ОУН: Документи і матеріали (1945–1952) / упоряд.: Д. Проданик, В. Гуменюк. Київ ; Торонто : Літопис УПА, 2015. С. 880.

³⁸ Онишко Л. Нам сонце всміхалось крізь ржаві ґрати. Катерина Зарицька в українському національному русі / відп. ред. П. Й. Потічний. Львів ; Торонто : Літопис УПА. Т. 8. 2007. 912 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Onyshko_Lesia/Biblioteka_Tom_08_Onyshko_L_Nam_sontse_vsmikhalos_kriz_rzhavii_graty_Kateryna_Zarytska_v_ukrainskomu (дата звернення: 17.05.2017).

³⁹ Ремесло повстанця : збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – “Хмеля” / ред. і упоряд. Р. Забілий. Львів : Центр дослідження визвольного руху, 2007. 424 с.

⁴⁰ Олійник О. В. Діяльність Червоного Хреста у Галичині в I половині ХХ ст. : дис. .... д-ра філософії з галузі знань: 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія / Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2023. 283 с.

⁴¹ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 7432 П. Арк. 11, 13.

⁴² Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 2 (1945–1946). Івано-Франківськ : КПФ “ЛПК”, 2010. С. 92.

референтки УЧХ Кутського районного проводу ОУН (1945–03.1946)⁴³ входив збір коштів і здійснення закупівлі медикаментів для лікування хворих і поранених повстанців⁴⁴. Марія Гуцуляк, як керівник Червоного Хреста Жаб'ївського районного проводу ОУН, давала вказівки в кушові проводи про збір медикаментів для лікування учасників підпілля ОУН та боївків УПА і сама особисто проводила збір медикаментів⁴⁵.

Відділи УПА отримували ліки та медичний інвентар також захоплюючи майно радянських медичних установ. Так, у звіті про діяльність тактичного відтинку “Чорний Ліс” за період від 1 січня до 31 серпня 1946 р. зазначається: “1.2.46. курінна спецбоївка під ком. бул. Миша пішла до обл. шпиталю в м. Станиславів. Звідси забрано більшу кількість медикаментів та хірургічні інструменти на суму понад 1 млн. крб. Забрані медикаменти відставлено до Чорного ліса”⁴⁶.

Про збір лікарських рослин, як важливий елемент забезпечення УЧХ, засвідчували й інші члени організації. Зокрема, Ольга Дирда під час допиту вказувала, що для надання медичної допомоги хворим і пораненим проводили роботу по збору трав, які використовувались в лікувальних цілях^{47, 48}. Цим напрямком роботи також займалась жіноча референтура ОУН. Так, у постанові про висунення звинувачення Лосюк Марії Петрівні (“Галина”) зазначалось про збір нею лікарських трав після призначення її станичною жіночою мережі ОУН. У свою чергу, в постанові на арешт Гуменюк Марії Федорівни (“Калина”) подано відомості про те, що вона “була призначена заступником керівника жіночої сітки ОУН в селі Яворів, Косівського району, Станіславської області. Будучи в ОУН Гуменюк займалась збором лікарських рослин і перев’язочних матеріалів для... УПА”⁴⁹.

Гостру необхідність у забезпеченні УЧХ медикаментами у другій половині 40-х рр. також викликали і досить поширені в той час інфекційні захворювання. Так, Богдан Крук (“Мельодія”) підкреслював: “Інфекційні недуги, як черевний тиф, червінка в 1945–46 рр., як цивільній людині, так і вояцтву завдавали великих жертв”. Він стверджував: “Від державних компетентних чинників не роблено жодних протизаходів, а навпаки, ворог застосовував проти українського населення бактеріологічну війну. ... Навесні 1946 року НКВД висилає агентів із затифозними вошами до українських сіл, куди заходили вояки УПА. УЧХ, щоб запобігти дальшому поширенню тифу, переводив по заражених селах щеплення, а з хвилиною, коли вже вичерпались з магазинів щепленки, їх закуповував на чорному ринку по досить високих цінах. Коли НКВД довідалося, що УПА скуповує на чорному ринку протитифозні застрики [ін’єкції], воно випустило на цей ринок спеціально спрепаровані, затроєні застрики, від яких хворий по кількох годинах серед страшних мук умирав. На щастя, наші лікарі досить скоро викрили цей страшний злочинний підступ. До того часу, однак, поки підступ викрито, від таких затроєних застриків померло кільканадцять повстанців. Це було у Станіславівщині весною 1946 року”⁵⁰.

Окрім медикаментів, члени УЧХ на території Прикарпаття за підтримки місцевого населення збирали й інші матеріали, що могли допомогти у здійсненні медичної опіки над учасниками національно-визвольного руху⁵¹. Ольга Гросберг-Наконечна зазначала: “Ми готували

⁴³ Літопис УПА. Нова серія. Т. 25 : Коломийська округа ОУН: Документи і матеріали (1945–1952) / упоряд.: Д. Проданик, В. Гуменюк. Київ ; Торонто : Літопис УПА, 2015. С. 868.

⁴⁴ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 8220 П: По звинуваченню Майданської Анни Василівни. Арк. 11.

⁴⁵ Архів Управління СБУ в Івано-Франківській області. Спр. 12167 П: По звинуваченню Гуцуляк Марії Іванівни. Арк. 19.

⁴⁶ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 2 (1945–1946). Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2010. С. 526.

⁴⁷ Літопис УПА. Нова серія. Т. 22 : Станіславівська округа ОУН: Документи і матеріали 1945–1951 / упоряд.: Д. Проданик, С. Лесів. Київ ; Торонто : Літопис УПА, 2013. С. 1091.

⁴⁸ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області, Спр. 9427 П: Додатковий протокол допиту Дирди Ольги Іванівни від 22 грудня 1945 р. Арк. 13.

⁴⁹ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 9729 П. Арк. 77, 88.

⁵⁰ Літопис Української Повстанської Армії / ред. М. Ріпецький. Торонто ; Львів, 1992–1993. Т. 23 : Медична опіка в УПА. С. 186.

⁵¹ Олійник О. Діяльність підпільного українського Червоного Хреста в лавах УПА на території Галичини в другій половині 1940-х рр. *Наукові записки. Серія : Історичні науки*. Вип. 25. Кропивницький : РВВ

індивідуальні пакети. Бинт, марлю і вату для них нам постачали зі Старого Угринева на Калущині. Ми зашивали ці матеріали в тканину, яку нарізали з плац-палаток ... Ми ще заготовляли по селах носові хустинки, рушники і старі полотняні сорочки на бинти...”⁵².

Д. Косташуку та підпорядкованим йому членам УЧХ, як впливає із Протоколу вилучення речових доказів, поміщеного у справі 7432 П, в бункері-аптеці, де він знаходився, серед іншого вдалося зібрати ”... 3. Джгутів – 20 метрів (двадцять), 4. Марлі – 10 метрів (десять), 5. Вата – 4 кг (чотири)...”⁵³.

У матеріалах справи 9729 П є відомості про те, що учасниці жіночої мережі ОУН на Косівщині М.П. Лосюк і М.Ф. Гуменюк проводили збір перев’язочних матеріалів. Зокрема, Марія Лосюк збрала 5 метрів матеріалу для бинтів⁵⁴.

Отримані ліки та матеріали представники підпільного Червоного Хреста ретельно обліковували та зберігали. На нашу думку, одним зі свідчень цього є те, що до прикладу після арешту Ольги Гросберг-Наконечної у неї було вилучено: “Книгу медикаментів на 1945 р.” записи приходу і розходу медикаментів по референтурі УЧХ на 60 аркушах, записи виданих для підпілля ОУН медикаментів на двох аркушах і “Господарча книга УЧХ” на 16 аркушах – облік одягу виданого Гросберг хворим і пораненим учасникам ОУН⁵⁵.

Зі спогадів О. Гросберг-Наконечної випливає, що в даний період підпільний Червоний Хрест опікувався особами, які були репресовані радянською системою: “У Старому Угринові я мала доручення відсилати Оксані і Володимирі – рідним сестрам Степана Бандери (він, як відомо в Старому Угринові народився) посилки на Сибір”⁵⁶.

Ольга Дирда під час допиту вказувала, що на зібранні районних керівниць організації в червні 1945 р.: “На них же поклала завдання виявити в селах бідні сім’ї ОУН-УПА і повідомляти мені з метою надання їм матеріальної допомоги. Про пророблену роботу надати звіти в серпня 1945 року моїй заступниці тобто організаційній “Христі”. Ці звіти були надані”⁵⁷.

Загалом Червоний Хрест здійснював спроби надати такій опіці більш масового і планомірного характеру. Зокрема, в інструкції для УЧХ, датованій 10 лютим 1945 р., були подані пояснення стосовно складання списків осіб, що в тій чи іншій мірі постраждали від дій радянських органів влади, механізму надання їм допомоги⁵⁸. Проте, на нашу думку, в умовах жорстких репресій масштаби суспільної опіки здійснюваної УЧХ після 1944 р., значно поступались відповідній діяльності періоду німецької окупації⁵⁹.

Із другої половини 1944 р. разом зі змінами в організації ОУН і УПА, пов’язаними з адаптацією до нових умов ведення військових дій, також відбувалися зміни у структурі, підпорядкуванні та керівному складі УЧХ. Фактично деякі підрозділи припиняли свою

ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 76–85. URL: https://www.cuspu.edu.ua/images/history/download/zbirnik/NZ_issue_25.pdf.

⁵² Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 3 (1947–1957 рр.). Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2011. С. 704.

⁵³ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 7432 П. Арк. 8.

⁵⁴ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 9729 П. Арк. 77, 88.

⁵⁵ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 8944 П: По звинуваченню Гросберг О. С. Арк. 132.

⁵⁶ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 3 (1947–1957 рр.). Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2011. С. 704.

⁵⁷ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 6821 П: По звинуваченню Дирди Богдани Іванівни. Арк. 64, 65.

⁵⁸ Електронний Архів Центру Дослідження Визвольного руху. Галузевий державний архів Служби безпеки України (скан-копії АЦДВР). Спр. 376 : Збірник документів про структуру та характер антирадянської діяльності “Організації Українських націоналістів – ОУН та “Української Повстанської Армії”. Т. 88 : Інструкції та вказівки ОУН. Інструкція Українського Червоного Хреста (УЧХ), Суспільна Опіка, Служба Здоров’я, Аптеки. 10.02.1945 р. URL: <http://avg.org.ua/viewDoc/3434/> (дата звернення: 1.07.2018).

⁵⁹ Олійник О. В. Діяльність Червоного Хреста у Галичині в I половині ХХ ст. : дис. д-ра філософії з галузі знань : 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія / Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2023. 283 с.

діяльність. Зокрема, структура референтури УЧХ у 1944 р. передбачала працю за такими напрямками: а) санітарний; б) фармацевтичний; в) господарський; г) суспільної опіки. Саме така схема діяла в період німецької окупації. Проте, до прикладу, в Карпатському краї вже з весни 1945 р., за твердженням В.І. Ільницького, є достовірна інформація тільки про діяльність санітарного підрозділу (підреферентури)⁶⁰.

Крім того, у листопаді 1944 р. прийнято рішення про розпуск жіночих референтур і про передачу жіночих кадрів ОУН в Українській Червоній Хрест⁶¹. Причинами цього рішення називалися: недотримання жінками правил конспірації, у результаті чого радянським органам вдавалося достатньо швидко викривати мережу ОУН і УПА; відсутність конкретної роботи; швидка згода співпрацювати з органами радянської влади⁶².

У нових умовах крайовий та обласний референти не мали змоги виконувати свої обов'язки належним чином. Тому в березні 1945 р. Галицький крайовий провід ухвалив рішення про розпуск крайової референтури УЧХ. Їхня робота була передана безпосередньо окружним та районним проводам, у складі яких залишалися жінки – члени і симпатки ОУН, що мали досвід організації санітарної роботи. Вони й надалі відповідали за діяльність УЧХ в галузях служби здоров'я, суспільної опіки та фармакології.

22 липня 1945 р. Провід видав “Доручення”, яким, зважаючи на обставини в терені, було повністю ліквідовано УЧХ як окрему референтуру. Тепер фахівці вищої ланки підпорядковувалися надрайонним проводам, а рядові медпрацівники – тереновим провідникам. Усе майно переходило у відання господарської референтури. До 15 серпня 1945 р. було наказано “впорядкувати всі магазини, виготовити реєстраційні листи, квіти та касові книги включно до найнижчих клітин” майна підпільного Червоного Хреста^{63, 64}.

Відбувались також і зміни в керівному складі УЧХ на теренах Прикарпаття. Так, зокрема референтом УЧХ Станіславщини в серпні 1944 р. за рекомендацією Ю. Ганущак “Галичанки” (яка до того обіймала цю посаду), призначено Ірину Стадник-Лемко-“Руту”⁶⁵.

Референтом УЧХ Станіславівського окружного проводу ОУН в 1945 р. стала Амалія Регей (“Сойка”), яка 9 квітня 1946 р. загинула у бункері, оточеному чекістсько-військовою групою⁶⁶. А референтами УЧХ Коломийського окружного проводу були: Ірина Лепкалюк

⁶⁰ Ільницький В. Провід ОУН Карпатського Краю. *Літопис УПА. Серія “Події і люди”*. Кн. 21. URL: http://shron2.chtyvo.org.ua/Litopys_UPA/Seriia_Podii_i_liudy_Knyha_21_Ilnytskyi_V_Provid_OUN_Karpatskoho_kraiu.pdf.

⁶¹ Галицька-Дідух Т. Військове й ідеолого-політичне протистояння УПА та ОУН(б) і радянських каральних структур у 1944–1945 рр. (на прикладі Станіславської області). *Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис Галичина*. 2013. Ч. 22–23. С. 252–263

⁶² Срібна М. А. Підпільний Український Червоний Хрест у загонах Української Повстанської Армії в роки Другої світової війни. *Історія і біографістика. Електронне наукове фахове видання – міжвідомчий тематичний збірник*. 2011. № 4. URL: http://inb.dnsgb.com.ua/2011-4/11_sribna.pdf.

⁶³ Онишко Л. Нам сонце всміхалось крізь ржаві ґрати. Катерина Зарицька в українському національному русі / відп. ред. П. Й. Потічний. Львів ; Торонто : Літопис УПА. Т. 8. 2007. С. 150–151. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Onyshko_Lesia/Biblioteka_Tom_08_Onyshko_L_Nam_sontse_vsmikhalos_kriz_rzhavii_graty_Kateryna_Zarytska_v_ukrainskomu/ (дата звернення: 17.05.2017).

⁶⁴ Електронний Архів Центру Дослідження Визвольного руху. Галузевий державний архів Служби безпеки України (скан-копії АЦДВР). Спр. 376: Збірник документів про структуру та характер антирадянської діяльності “Організації Українських націоналістів – ОУН та “Української Повстанської Армії”. Т. 28: Документи та матеріали ОУН інструктивного характеру за 1942–52 рр., накази, розпорядження щодо організаційних, господарських та інших питань, форми звітності. Матеріали суспільно-політичної референтури, зв'язку та ін. Доручення про ліквідацію УЧХ як окремої структури, підпорядкування служби здоров'я. 22.07.1945 р. 2 арк. URL: <http://avf.org.ua/viewDoc/2385> (дата звернення: 5.02.2020).

⁶⁵ Гавришко М. Лицарка Бронзового Хреста Заслуги УПА : до 100-річчя з дня народження Юлії Ганущак. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2015. Спец. вип. 2. С. 314–321. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=dkz_2015_Spets.vip.2_31.

⁶⁶ Літопис УПА. Нова серія. Т. 22 : Станіславівська округа ОУН: Документи і матеріали 1945–1951 / упоряд.: Д. Проданик, С. Лесів. Київ ; Торонто : Літопис УПА, 2013. С. 1124.

(“Леся“) в 1944–1945 рр. та Дарія Хома-Миленька (“Ірина“) з 1945 по липень 1946 рр.⁶⁷. Такі часті зміни в керівному складі Червоного Хреста були зумовлені різними причинами, проте як можна побачити досить часто – загибеллю або арештом його членів⁶⁸.

Так, у двотижневому огляді подій від 25 жовтня до 15 листопада 1945 р., поданому у звіті надрайонного провідника Долинщини, зазначалось, що в Рожнятівському районі була арештована кушова УЧХ Дзвінка, в селі Княже Снятинського (тепер Коломийського) району в лютому 1946 р. загинула “Керівниця УЧХ кушового проводу “проводу” “Береза” Кирилук Марія Миколаївна уроджено с. Княжне...”.

Звіти УПА про ситуацію на території Долинського, Рожнятівського, Вигодського і Болехівського районів за перше півріччя 1946 р. вказують, що 24 лютого 1945 р. районний референт УЧХ Козачка, кушові санітарки Галина і Марія “вже даліше не могли втікати, а були сильно окружені болшевиками, розірвали себе гранатами”. У цьому ж звіті зазначалось: “27.III відбувалася велика облава на ліси між Вигодою-Княжолукою і Кальною (Осій), в якій брали участь гарнізони з навколишніх сіл. Больш. лісом переходили розстрільною, де натрапили на перебуваючих в лісі сл. п. Тамару надр. пров. УЧХ та 3 боєвиків. Підчас втечі Тамара була рана важко в живіт. Рана встигла втекти ще в кущики, де дали їй першу поміч і перев’язку. Однак другого дня сл. п. Тамара померла”⁶⁹.

Значна частина членів підпільного Червоного Хреста були затримані в 1945–1946 р. внаслідок численних репресивних заходів, які проводили радянські каральні органи. 7 жовтня 1945 р. захоплені в полон структурами НКВД Д. Костащук та його дружина Надія Зиновіївна Кузьменко, яка виконувала обов’язки медичного фельдшера при Коломийському окружному проводі ОУН⁷⁰. 12 жовтня 1945 р. арештована Марія Гуменюк⁷¹. 13 березня 1946 р. була затримана Ганна Майданська⁷². У грудні 1946 р. (у архівній справі вказана дата – 14, а в спогадах 19 грудня) енкаведисти схопили Ольгу Гросберг-Наконечну^{73,74} та ін.

У звіті УПА про результати “великої блокади” у березні – квітні 1946 р. на території Станіславського і Товмацького надрайонів 30 квітня 1946 р. відзначалося: “В цьому часі відбулися масові арешти серед жіноцтва, що працювало в УЧХ, та тих, що активно допомагали повстанцям. Одиниці з них випускано на агентурну роботу, або в цілях компромітації ангажовано до роботи в комсомолі, а решту засуджувано на 10–15 літ і вивожено вглиб Росії. Між жінками трапляються випадки героїства, коли жінки розриваються гранатою чи кидаються в криницю, щоб не попасти живими в руки большевиків”^{75,76}.

⁶⁷ Літопис УПА. Нова серія. Т. 25 : Коломийська округа ОУН: Документи і матеріали (1945–1952) / упоряд.: Д. Проданик, В. Гуменюк. Київ ; Торонто : Літопис УПА. 2015.

⁶⁸ Олійник О. Діяльність підпільного українського Червоного Хреста в лавах УПА на території Галичини в другій половині 1940-х рр. *Наукові записки. Серія : Історичні науки*. Вип. 25. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 76–85. URL: https://www.cuspu.edu.ua/images/history/download/zbirnik/NZ_issue_25.pdf.

⁶⁹ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 2 (1945–1946). Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2010. С. 317–318; 425, 426.

⁷⁰ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 7432 П. Арк. 38.

⁷¹ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 9729 П. Арк. 88.

⁷² Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 8220 П : По звинуваченню Майданської Анни Василівни. Арк. 3.

⁷³ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 3 (1947–1957 рр.). Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2011. С. 706.

⁷⁴ Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області. Спр. 8944 П : По звинуваченню Гросберг О. С. Арк. 9.

⁷⁵ Федик Л. Б. Форми участі жінок у національно-визвольному русі ОУН-УПА на території Станіславської області в 1941–1956 р. *Сторінки історії*. 2015. Вип. 40. С. 138–148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sisi_2015_40_16.

⁷⁶ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 2 (1945–1946). Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2010. С. 372.

У свою чергу А. М. Стеблинська на псевдо “Марта” очільниця УЧХ Жовтневого (Єзупільського) районного проводу ОУН була арештована в липні 1947 р.^{77, 78}.

Також варто відзначити те, що певна частина учасниць Червоного Хреста у Станіславській області була переведена на інші посади. Так, Ю. Ганушак наприкінці серпня 1944 р. при зустрічі з Я. Мельником у Чорному лісі поблизу села Грабівці Перегінського району Станіславської області, демонструючи незгоду з його діями, попросила звільнити її з посади референтки УЧХ Станіславщини і в грудні 1944 р. перейшла на посаду на Дрогобиччині⁷⁹.

Після переформатування структур Червоного Хреста на теренах Станіславщини деякі його члени переходили на інші посади і напрямки діяльності в рамках національно-визвольного руху. Так, Дарія Хома “Після знесення цієї референтури виходить заміж і помагає чоловікови в орг. роботі аж до дня своєї смерті”. Марія Гуцуляк після розформування референтури УЧХ повернулася на посаду бухгалтера кущового ОУН у Жаб’євському районі, яку обіймала до захоплення в полон 18 грудня 1946 р.^{80, 81}.

У листі Окружного Провідника ОУН Коломийщини Григорія Легкого-“Бориса” до Крайового Провідника ОУН Карпатського краю Ярослава Мельника (“Роберта”) від 2 травня 1946 р. так характеризувалися зміни в роботі УЧХ: “Тому, що больш[евики] посилили арешти дівчат, що може привести до [аген]тури в рядах УЧХ і рівночасно в ОУН, орієнтуюсь в цілому терені на вузьку кількість дівчат, що не перевищує число 10. Вони заангажовані в праці УЧХ і в пропаганді. Згадані дівчата найбільш ідейні, провірені, перебувають під наглядом. Жодної арештованої людини, незалежно від [прові]рки, до роботи вже не ангажую”⁸².

У цілому наприкінці 1940-х рр. на різних структурних рівнях поступово припиняється існування УЧХ. Так, зокрема, в Карпатському краї в даній організації, як і в інших підрозділах, що виконували допоміжну роль, невдовзі структуру було скорочено, працю вела тільки одна людина – референт УЧХ, або взагалі окремої відповідальної людини за цей напрямок закріплено не було. Протягом 1948–1949 рр. референти УЧХ зникають з окружного, надрайонних і районних проводів ОУН Карпатського краю⁸³. У 1946–1949 рр. відбувається демобілізація УПА і перехід від партизанських до підпільно-диверсійних форм боротьби. Також протягом цього часу структура ОУН позбавляється від певних референтур, серед яких, зокрема, і УЧХ. Це було зумовлене як нестачею кадрів, так і зменшенням актуальності цих референтур у діяльності підпілля⁸⁴.

Отже, у другій половині 1940-х років ХХ століття в умовах протистояння радянському тоталітарному режимові на території Станіславської області підпільний Червоний Хрест продовжив свою активну діяльність, започатковану ще в період нацистської окупації краю.

⁷⁷ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 3 (1947–1957 рр.). Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2011. С. 106.

⁷⁸ Літопис УПА. Нова серія. Т. 22 : Станіславівська округа ОУН: Документи і матеріали 1945–1951 / упоряд.: Д. Проданик, С. Лесів. Київ ; Торонто : Літопис УПА, 2013. С. 1131.

⁷⁹ Гавришко М. Лицарка Бронзового Хреста Заслуги УПА : до 100річчя з дня народження Юлії Ганушак. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2015. Спец. вип. 2. С. 314–321. URL: : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=dkz_2015_Spets.vip.2_31.

⁸⁰ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн.3 (1947–1957 рр.). Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2011. С. 455.

⁸¹ Літопис УПА. Нова серія. Т.2 5. : Коломийська округа ОУН: Документи і матеріали (1945–1952) / упоряд.: Д. Проданик, В. Гуменюк. Київ ; Торонто : Літопис УПА, 2015. С. 508, 902, 844.

⁸² Літопис УПА. Нова серія. Т.25. : Коломийська округа ОУН: Документи і матеріали (1945–1952) / упоряд.: Д. Проданик, В. Гуменюк. Київ ; Торонто : Літопис УПА, 2015. С. 68.

⁸³ Льницький В. Провід ОУН Карпатського Краю. *Літопис УПА. Серія “Події і люди”*. Кн. 21. URL: http://shron2.chtyvo.org.ua/Litopys_UPA/Seriia_Podii_i_liudy_Knyha_21_Ilnytskyi_V_Provid_OUN_Karpatskoho_kraiu.pdf.

⁸⁴ Розлуцький Н. Боротьба радянського режиму проти Українського національно-визвольного руху на території Станіславської області (1944–1956 рр.) : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01. Івано-Франківськ, 2018. 294 с.

Одним із провідних напрямків роботи цієї організації було лікування хворих і поранених повстанців та надання медичної допомоги населенню краю. Крім того, Червоний Хрест готував медичні кадри, проводив збір медикаментів і лікарських рослин. Досліджувана структура також намагалась організувати опіку над родинами репресованих учасників ОУН і УПА. З метою адаптації УЧХ до складних обставин діяльності у підпіллі впродовж другій половині 1940-х років відбулось переформатування структур цієї організації. Проте перманентні репресивні заходи комуністичної влади все ж призвели до поступового зникнення організаційних структур УЧХ на теренах Станіславщини. Таким чином, функціонування підпільного Червоного Хреста було важливим елементом у забезпеченні діяльності національно-визвольного руху після завершення Другої світової війни на теренах Прикарпаття.

ACTIVITIES OF THE UNDERGROUND UKRAINIAN RED CROSS IN THE UPA RANKS ON THE TERRITORY OF GALICIA IN THE SECOND HALF OF 1940S.

Liliya Burachok

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
department of world history,
St. Shevchenko, 57, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: liliia.burachok@pnu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-6266-4927*

Oleg Oliynyk

*Ivano-Frankivsk Local Lore Museum,
St. Halytska 4a, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: oleg93hist@meta.ua DOI:
ORCID: 0000-0001-5612-7236*

Summary

The purpose of the work is to carry out a comprehensive and objective coverage of the activities of the underground Ukrainian Red Cross in the territory of the Stanislav region in the second half of the 1940s. To consider the historical conditions in which the researched structure functioned, to analyze the main directions of the work of this organization and to characterize the interaction of the Red Cross with the local population .

The methodological basis of the research is the general scientific principles of objectivity, comprehensiveness and historicism. The work uses problem-chronological, logical and comparative methods.

The article highlights the functioning of the underground Ukrainian Red Cross. The main directions of the organization's work on the territory of Prykarpattia were analyzed. The peculiarities of the process of training medical personnel in the second half of the 1940s are characterized. In particular, the following are considered: the number of course participants, their duration, and the settlements in the vicinity of which Red Cross participants were most often trained. The main ways of providing the organization with medicines and medical equipment in the territory of the Stanislav region were analyzed. The attempts of the underground Red Cross to organize assistance to relatives of repressed members of the underground are highlighted. The historical conditions in which the company operated are characterized. The structure of the Red Cross in the region and its management team were considered. The interaction of the organization with the local population is highlighted. The activities of the Soviet punitive structures against the members of the society are analyzed. The process of liquidation of the departments of the underground Ukrainian Red Cross in the lands of Prykarpattia is characterized.

The considered activity of the underground Ukrainian Red Cross in the territory of the Stanislav region in the second half of the 1940s, despite constant repression by the Soviet punitive authorities, was an important component in the process of ensuring the functioning of the national liberation movement on Prykarpattia.

Keywords: *Underground Ukrainian Red Cross, Organization of Ukrainian Nationalists, Ukrainian Insurgent Army, Carpathian Region, Stanislav Region, Soviet penal authorities.*

REFERENCES

- Andrusiak Ye. Spohady. Ivano-Frankivsk : Lileia-NV, 2002. 128 s. (in Ukrainian).
Arkhiv Upravlinnia SBU v Ivano-Frankivskii oblasti. Spr. 12167 P. Po zvyuvachenniu Hutsuliak Marii Ivanivny. Ark. 3, 19 (in Ukrainian).

- Arkhiv Upravlinnia Sluzhby Bezpeky Ukrainy v Ivano-Frankivskii oblasti. Spr. 6821 P. Po zvyuvachenniu Dyrdy Bohdany Ivanivny. Ark. 64, 65 (in Ukrainian).
- Arkhiv Upravlinnia Sluzhby Bezpeky Ukrainy v Ivano-Frankivskii oblasti. Spr. 7432 P. Ark. 8, 13, 38 (in Ukrainian).
- Arkhiv Upravlinnia Sluzhby Bezpeky Ukrainy v Ivano-Frankivskii oblasti. Spr. 8220 P. Po zvyuvachenniu Maidanskoï Anny Vasylivny. Ark. 11 (in Ukrainian).
- Arkhiv Upravlinnia Sluzhby Bezpeky Ukrainy v Ivano-Frankivskii oblasti. Spr. 8944 P. Po zvyuvachenniu Hrosberh O. S. Ark. 132 (in Ukrainian).
- Arkhiv Upravlinnia Sluzhby Bezpeky Ukrainy v Ivano-Frankivskii oblasti. Spr. 9729 P. Ark. 77, 88 (in Ukrainian).
- Arkhiv Upravlinnia Sluzhby Bezpeky Ukrainy v Ivano-Frankivskii oblasti, Spr. 6622 P. Protokol dopytu Mateiko Marii Mykhailivny vid 25 kvitnia 1945 r. Ark. 21–23 (in Ukrainian).
- Arkhiv Upravlinnia Sluzhby Bezpeky Ukrainy v Ivano-Frankivskii oblasti, Spr. 7047 P. Protokol dopytu Radko Olhy Petrivny vid 6 sichnia 1946 r. Ark. 13–14 (in Ukrainian).
- Arkhiv Upravlinnia Sluzhby Bezpeky Ukrainy v Ivano-Frankivskii oblasti, Spr. 9427 P. Dodatkovyi protokol dopytu Dyrdy Olhy Ivanivny vid 22 hrudnia 1945 r. Ark. 13 (in Ukrainian).
- Havryshko M. Lytsarka Bronzovoho Khresta Zasluhy UPA : do 100richchia z dnia narodzhennia Yulii Hanushchak. *Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk*. 2015. Spets. vyp. 2. S. 314–321. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&_S21P03=FILA=&_S21STR=dkz_2015_Sp ets.vip.2_31 (in Ukrainian).
- Halytska-Didukh T. Viiskove y ideoloho-politychne protystoiannia UPA ta OUN(b) i radianskykh karalnykh struktur u 1944–1945 rr. (na prykladi Stanislavskoi oblasti). Halychyna. 2013. Ch. 22–23. S. 252–263 (in Ukrainian).
- Elektronnyi Arkhiv Tsentru Doslidzhennia Vyzvolnoho rukhu. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (skan-kopii ATsDVR). Spr. 376: Zbirnyk dokumentiv pro strukturu ta kharakter antyradianskoï diialnosti “Orhanizatsii Ukrainykykh natsionalistiv – OUN ta “Ukrainskoï Povstanskoï Armii”. T. 28 : Dokumenty ta materialy OUN instruktynoho kharakteru za 1942 – 52 rr., nakazy, rozporiadzhennia shchodo orhanizatsiinykh, hospodarskykh ta inshykh pytan, formy zvitnosti. Materialy suspilno-politychnoi referentury, zviazku ta in. Doruchennia pro likvidatsiiu UChKh yak okremoi struktury, pidporiadkuvannia sluzhby zdorovia. 22.07.1945 r. 2 ark.: veb-sait. URL: <http://avr.org.ua/viewDoc/2385> (data zvernennia: 5.02.2020) (in Ukrainian).
- Elektronnyi Arkhiv Tsentru Doslidzhennia Vyzvolnoho rukhu. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (skan-kopii ATsDVR). Spr. 376. Zbirnyk dokumentiv pro strukturu ta kharakter antyradianskoï diialnosti “Orhanizatsii Ukrainykykh natsionalistiv – OUN ta “Ukrainskoï Povstanskoï Armii”. T. 88 : Instruksii ta vkazivky OUN. Instruksiiia Ukrainskoho Chervonoho Khresta (UChKh), Suspilna Opika, Sluzhba Zdorovia, Apteky. 10.02.1945 r. URL: <http://avr.org.ua/viewDoc/3434/> (data zvernennia: 1.07.2018) (in Ukrainian).
- Ilnytskyi V. Provid OUN Karpatskoho Kraiu. Litopys UPA. Seriiia “Podii i liudy”. Kn. 21. URL: http://shron2.chtyvo.org.ua/Litopys_UPA/Seriiia_Podii_i_liudy_Knyha_21_Ilnytskyi_V_Provid_OUN_Karpatskoho_kraiu.pdf (in Ukrainian).
- Litopys Ukrainskoi Povstanskoï Armii / red. M. Ripetskyi. Toronto ; Lviv, 1992–1993. T. 23 : Medychna opika v UPA. 478 s. (in Ukrainian).
- Litopys Ukrainskoi Povstanskoï Armii / red. M. Ripetskyi. Toronto ; Lviv, 2001. T. 32 : Medychna opika v UPA. 581 s. (in Ukrainian).
- Litopys UPA. Nova seriiia. T. 22 : Stanyslavivska okruha OUN: Dokumenty i materialy 1945–1951 / uporiad.: D. Prodanyk, S. Lesiv. Kyiv ; Toronto : Litopys UPA, 2013. 1376 s. (in Ukrainian).
- Litopys UPA. Nova seriiia. T.25. : Kolomyiska okruha OUN: Dokumenty i materialy (1945–1952) / uporiad.: D. Prodanyk, V. Humeniuk. Kyiv ; Toronto : Litopys UPA, 2015. 1101 s. (in Ukrainian).
- Nakaz Ch. 2/44 Do Terenovykh Provodiv OUN oblasti : Stanislav, Drohobych i Peremysl vid 27 serpnia 1944 r. *Elektronnyi arkhiv vyzvolnoho rukhu*. URL: <http://avr.org.ua/getPDFasFile.php/arhupa/hdasbu-13-0-372-3-016.pdf> (in Ukrainian).
- Oliinyk O. Diialnist pidpilnoho ukrainskoho Chervonoho Khresta v lavakh UPA na terytorii Halychyny v druhiï polovyni 1940-kh rr. Naukovi zapysky. Seriiia: Istorychni nauky. Vyp. 25. Kropyvnytskyi : RVV TsDPU im. V. Vynnychenka, 2019. S. 76–85. URL: https://www.cuspu.edu.ua/images/history/download/zbirnik/NZ_issue_25.pdf (in Ukrainian).
- Oliinyk O. V. Diialnist Chervonoho Khresta u Halychyni v I polovyni XX : dys. ... d-ra filosofii z haluzi znan 03 Humanitarni nauky za spetsialnistiu 032 Istoriia ta arkeolohiia. Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni V. Stefanyka. Ivano-Frankivsk, 2023. 283 s. (in Ukrainian).

Onyshko L. Halyna Dydyk – uchasnytsia vyzvolnykh zmahan. *Vyzvolnyi shliakh*. Kn. 8. Richnyk 58. 2005. S. 66–74 (in Ukrainian).

Onyshko L. Nam sontse vsmikhalos kriz rzhavii hraty. *Kateryna Zarytska v ukrainskomu natsionalnomu rusi* /vidp. red. P. Y. Potichnyi. Lviv ; Toronto : Litopys UPA. T. 8. 2007. 912 s. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Onyshko_Lesia/Biblioteka_Tom_08_Onyshko_L_Nam_sontse_vsmikhalos_kriz_rzhavii_graty_Kateryna_Zarytska_v_ukrainskomu/ (data zvernennia: 17.05.2017) (in Ukrainian).

Remeslo povstantsia: zbirnyk prats pidpolkovnyka UPA Stepana Frasuliaka – “Khmelia” / red. i uporiad. R. Zabilyi. Lviv : Tsentri doslidzhennia vyzvolnoho rukhu, 2007. 424 s. (in Ukrainian).

Rozlutskyi N. Borotba radianskoho rezhymu proty Ukrainskoho natsionalno-vyzvolnoho rukhu na terytorii Stanislavskoi oblasti (1944–1956 rr.) : dys. ... kand. istor. nauk : 07.00.01. Ivano-Frankivsk, 2018. 294 s. (in Ukrainian).

Sribna M. A. Pidpilnyi Ukrainyskyi Chervonyi Khrest u zahonakh Ukrainskoi Povstanskoï Armii v roky Druhoï svitovoi viiny. *Istoriia i biohrafistyka. Elektronne naukove fakhove vydannia – mizhvidomchyi tematychnyi zbirnyk*. 2011. № 4. URL: http://inb.dnsgb.com.ua/2011-4/11_sribna.pdf (in Ukrainian).

Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi ruh na Prykarpatti v XX stolitti. Dokumenty i materialy / vidp. red. M. Kuhutiak. T. 2. Kn. 1 (1939–1945). Ivano-Frankivsk : KPF “LIK”, 2009. 600 s. (in Ukrainian).

Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi ruh na Prykarpatti v XX stolitti. Dokumenty i materialy / vidp. red. M. Kuhutiak. T. 2. Kn. 2 (1945–1946). Ivano-Frankivsk : KPF “LIK”, 2010. 696 s. (in Ukrainian).

Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi ruh na Prykarpatti v XX stolitti. Dokumenty i materialy / vidp. red. M. Kuhutiak. T. 2. Kn. 3 (1947–1957 rr.). Ivano-Frankivsk : KPF “LIK”, 2011. 768 s. Fedyk L. B. (in Ukrainian).

Fedyk L. B. Formy uchasti zhinok u natsionalno-vyzvolnomu rusi OUN-UPA na terytorii Stanislavskoi oblasti v 1941–1956 rr. *Storinky istorii*. 2015. Vyp. 40. S. 138–148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sisi_2015_40_16 (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 6 червня 2023 р.